

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ**

УДК 378.091.12:37.011.3-051

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.352167>

Дмитро Логачов, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4968-4687>

Наталія Пономарьова, доктор педагогічних наук, професор,
декан фізико-математичного факультету, професор кафедри інформатики
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0172-8007>

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ**

У статті уточнено сутність поняття “саморозвиток”, на основі чого визначено комплекс педагогічних умов формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів: ціннісно-етична орієнтація професійної підготовки; створення рефлексивного освітнього середовища; організація професійної взаємодії майбутніх вчителів; підтримка емоційної стійкості й психологічного благополуччя; сприяння самопроєктуванню професійної траєкторії. Обґрунтовано роль цифрового освітнього середовища як інтегративного чинника для реалізації зазначених умов.

Ключові слова: професійний саморозвиток; вчителі; майбутні вчителі; рефлексивне середовище; взаємодія; ціннісно-етичні орієнтації; самопроєктування; емоційна стійкість; цифровізація.

Літ. 12.

Dmytro Lohachov, Applicant of the Third (Educational and Scientific) Level of Higher Educational in the Specialty 011 Educational and Pedagogical Sciences,
Kharkiv Hryhoriy Skovoroda National Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-4968-4687>

Nataliia Ponomarova, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
Dean of the Faculty of Physics and Mathematics,
Professor of the Informatics Department,
Kharkiv Hryhoriy Skovoroda National Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0172-8007>

**PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION
OF FUTURE TEACHERS' READINESS FOR PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT**

The article substantiates the pedagogical conditions for forming future teachers' readiness for professional self-development in the context of contemporary educational transformations. The relevance of the problem is determined by the growing demand for teachers' professional autonomy, reflexivity, and lifelong learning capacity. Based on an analysis of psychological and pedagogical sources, the essence of self-development is revealed as a conscious, purposeful activity aimed at qualitative self-change, the realization of inner potential, and the formation of professional identity. A set of pedagogical conditions that ensure the development of future teachers' readiness for professional self-development is identified and characterized: value-ethical orientation of professional training; creation of a reflective educational environment; organization of professional interaction and collaboration among future teachers; support for emotional resilience and psychological well-being; and facilitation of self-designing one's professional trajectory. The role of the digital educational environment is substantiated as an integrative factor that expands opportunities for autonomous learning, progress monitoring, and the externalization of professional growth outcomes. It is demonstrated that implementing these conditions contributes to the formation of the future teacher as an active subject of their own professional development, capable of self-regulation, responsible decision-making, and continuous improvement. Prospects for further research include developing criteria and indicators for assessing levels of readiness for professional self-development and creating appropriate diagnostic tools.

Keywords: professional self-development; teachers; future teachers; reflective environment; interaction; value-ethical orientations; self-designing; emotional resilience; digitalization.

Постановка проблеми. Проблема професійного саморозвитку вчителя набуває особливої ваги в сучасних умовах трансформації освіти. Переосмислення ролі вчителя як активного суб'єкта власного професійного становлення є необхідним в результаті швидких

соціальних змін, цифровізації всіх сфер життя, оновлення змісту освіти та зростання вимог до педагогічних професій. Сучасні вчителі повинні не лише навчатися новим технологіям і знанням, але й критично оцінювати свій власний досвід, адаптуватися до нових труднощів і створювати особисті

траєкторії професійного розвитку в цифровому середовищі. Міжнародні освітні стандарти та дорожні карти розвитку освіти також наголошують на стратегічній важливості саморозвитку вчителя. Наприклад, у документах ЮНЕСКО підкреслюється, що якість освіти безпосередньо залежить від здатності педагогів до безперервного навчання, інноваційності та рефлексивної практики [7].

Саморозвиток постає важливим чинником якості педагогічної діяльності, а не додатковим елементом професійної культури. Від вчителів очікується високий рівень автономії, рефлексії, інноваційності та здатності до безперервного навчання у професії. Таким чином, проблема забезпечення готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку на етапі їхньої фахової підготовки набуває особливої актуальності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Саморозвиток особистості психологами трактується як свідомо, цілеспрямована й керована активність, мета якої полягає у якісній “самозміні в позитивному напрямі” [6]. У межах гуманістичних поглядів цей феномен ототожнюється із самоактуалізацією – безперервною реалізацією потенційних можливостей, здібностей і талантів, а також пізнанням і прийняттям власної природи [5, 4]. Згідно з ієрархією потреб А. Маслоу, потреба в самоактуалізації є “потребою зростання”, яка перебуває на вершині піраміди мотивів особистості. Вона виникає як результат прагнення особистості до реалізації своєї місії та внутрішньої синергії. Водночас саморозвиток розглядається як інструмент духовного зростання, шлях соціалізації та критерій зрілості особистості [4].

Професійний саморозвиток можна розглядати як особливу якість особистості [9]. Саморозвиток є багатоаспектним явищем, що реалізується через систему психологічних станів самоорганізації внутрішньої реальності, та яке може реалізовуватися у різних формах: самопізнання, самовизначення, самопроєктування, самовиховання, самоствердження, самовдосконалення та самореалізація [11]. Слід врахувати, що за поглядами психологів, процес саморозвитку вчителя забезпечується дією складних психологічних механізмів. Провідну роль серед них відіграють самоприйняття, рефлексія, інтеріоризація та ідентифікація, екстеріоризація. Механізм самоприйняття є початковою ланкою самореалізації і являє собою безумовне позитивне ставлення до власних особистісних надбань, що створює раціональні умови для подальшого розвитку [8]. Рефлексія натомість забезпечує усвідомлений аналіз способів власної діяльності, настанов та системи цінностей, оскільки тільки опрацьована свідомістю риса особистості може бути нею конструктивно перебудована. Інтеріоризація, в свою чергу, дозволяє засвоювати зовнішній досвід через

емоційне переживання, надаючи об’єктам статусу значущості. Ідентифікація виступає як емоційно-когнітивний процес ототожнення себе як суб’єкта діяльності. Механізм екстеріоризації є завершальним етапом самотворчості, що полягає у винесенні результатів внутрішньої роботи особистості у зовнішній світ через перетворення навколишньої дійсності [9].

У контексті професійної підготовки майбутніх вчителів особливого значення набувають поняття, найближче пов’язані із саморозвитком: самовиховання як специфічна внутрішня діяльність, спрямована на вироблення вмінь і якостей для самореалізації, а також самовдосконалення як найвища форма саморозвитку, що здійснюється у моральній системі координат і базується на рефлексії [11].

Саморозвиток у педагогічній науці розглядається як комплексний процес, який включає самоаналіз, самопізнання, постановку професійних цілей, планування діяльності та оцінювання власних результатів. У роботах відомих вчених К. Роджерса та А. Маслоу підкреслюється, що саморозвиток можливий лише за умови відкритості до змін, здатності до самоактуалізації та готовності взяти на себе відповідальність за свої рішення [4, 5]. Як підкреслював ще Дж. Дьюї, оскільки освіта є процесом постійної реконструкції досвіду, то вчителі повинні бути активними учасниками – суб’єктами свого професійного становлення [1].

Дослідження проблем професійного розвитку розвивають думку про те, що ефективний учитель – це той, хто здатний поєднувати внутрішню мотивацію до зростання з умінням організувати власне навчання [2, 3]. Саморозвиток у цьому контексті постає як практична діяльність педагога, що реалізується в різних формах та включає участь у професійних спільнотах, опанування нових методик, рефлексивний аналіз педагогічної активності, розвиток гнучких навичок тощо. Важливо, що ці процеси не зводяться до накопичення професійних знань – вони спрямовані на зміну способів мислення, педагогічних переконань і становлення професійної ідентичності.

Як зазначає К. Деї, професійне зростання вчителя пов’язане з його здатністю підтримувати емоційне благополуччя, зберігати професійну стійкість і розвивати продуктивні взаємини з учнями [1]. Професійне саморозвиток вчителя стає не лише потребою кожного вчителя. Сучасна психологічна наука розглядає саморозвиток як важливий компонент психологічної реальності, який визначає місце та роль людини в комплексному процесі її життя. Цей процес допомагає вчителям розвиватися як особисто, так і професійно, оскільки дозволяє взяти на себе відповідальність як за своє життя, так і за освітнє середовище [10]. На основі саморефлексії вчитель створює освітнє середовище, яке відпові-

дає потребам учнів і які, в свою чергу, повинні навчитися критично мислити, приймати рішення та створювати власні освітні траєкторії.

Таким чином, саморозвиток майбутнього вчителя є діалектичним процесом, у якому взаємодіють внутрішні фактори та зовнішні впливи. Цей процес ґрунтується на зміні смислових уявлень людини під впливом домінуючих цінностей і надситуативної активності [11].

Метою статті: теоретичне обґрунтування та розкриття шляхів реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до професійного саморозвитку в умовах освітніх трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Передусім, ціннісно-етична орієнтація процесу професійної підготовки, на наш погляд, є фундаментальною умовою, що визначає мотивацію майбутнього вчителя до професійного саморозвитку. У гуманістичній парадигмі освіти саморозвиток розглядається як “потреба зростання”, тобто як внутрішній імпульс до реалізації власного потенціалу. Для майбутнього педагога це означає необхідність усвідомлення ним соціальної значущості професії, особистої відповідальності за якість освітнього процесу та власного впливу на розвиток учнів. Аксиологічний компонент, який вноситься до змісту професійної підготовки, має бути спрямований на формування таких цінностей, як гуманізм, відповідальність, академічна доброчесність, педагогічна справедливість, орієнтація на розвиток учня тощо. Коли ці цінності стають внутрішніми переконаннями майбутнього вчителя, саморозвиток перестає бути зовнішньою вимогою і перетворюється на моральний імператив професійної діяльності. Реалізація аксіологічного компоненту можлива через ціннісно-орієнтовані навчальні завдання в межах навчальних дисциплін та під час педагогічних практик, а також через впровадження рефлексивних практик, спрямованих на усвідомлення цінностей.

Дійсно, рефлексивне освітнє середовище є умовою формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів, оскільки саме рефлексія як психологічний феномен забезпечує перехід від несвідомого досвіду до усвідомленої, керованої самозміни, передбачає його інтерпретацію, переосмислення та трансформацію. Рефлексивне освітнє середовище дозволяє забезпечити взаємодію і оцінювання здобувачами педагогічної освіти своїх дій, досвіду і знань для критичного осмислення та подальшої самокорекції. У рефлексивному освітньому середовищі майбутні вчителі отримують можливість не лише аналізувати, а й осмислювати дії, досвід і знання у контексті професійних цінностей, педагогічних норм і очікувань. Рефлексивні практики – ведення здобувачами педагогічної освіти щоденників, портфоліо, аналіз педа-

гогічних ситуацій, самооцінювання – сприяють формуванню в них здатності бачити причинно-наслідкові зв'язки між власними рішеннями та результатами навчання. Саме тому рефлексивне освітнє середовище створює умови для майбутніх учителів щодо розвитку метапізнання, критичного мислення та внутрішньої готовності до змін. У результаті майбутній вчитель поступово переходить від позиції “виконавця” до позиції “суб’єкта професійного розвитку”, здатного самостійно визначати напрями вдосконалення.

Професійна взаємодія є важливою умовою професійного саморозвитку майбутнього вчителя, оскільки він вимагає не тільки індивідуальних зусиль, а й урахування соціально-професійного контексту. Участь здобувачів педагогічної освіти у роботі педагогічних спільнот, методичних об’єднань, педагогічних майстернях, групових дослідницьких проєктах, фахових тренінгах і наставничстві сприяє інтеріоризації професійних норм, моделей поведінки та цінностей. Механізми інтеріоризації та ідентифікації забезпечують засвоєння студентом зразків педагогічної діяльності, що спостерігаються ними у взаємодії з викладачами, наставниками, колегами, науково-педагогічними працівниками. Спільне розв’язання професійних задач, обмін досвідом, колективна рефлексія створюють умови для розвитку професійної ідентичності та внутрішньої мотивації до зростання. Таким чином, професійна взаємодія виступає каталізатором саморозвитку майбутнього вчителя, оскільки дозволяє студенту побачити різноманіття педагогічних практик, оцінити власні можливості та сформувані реалістичні, але амбітні професійні орієнтири для подальшого кар’єрного зростання.

Самопроєктування є не менш значущою умовою, що забезпечує перехід від спонтанного саморозвитку майбутнього вчителя до усвідомленого, керованого процесу. Воно передбачає здатність здобувача педагогічної освіти визначати власні професійні цілі; планувати індивідуальну траєкторію розвитку; обирати ресурси та стратегії навчання; моніторити власний прогрес; коригувати дії відповідно до результатів. Самопроєктування інтегрує всі компоненти саморозвитку майбутнього вчителя – самопізнання, самовизначення, самовдосконалення – і забезпечує їхню послідовність. Надання студентам педагогічної автономії та свободи вибору (методів, форм діяльності, темпів навчання) створює умови для становлення суб’єктності. Це дозволяє перейти від зовнішньої регуляції до саморегуляції, що є ознакою зрілої професійної позиції. У результаті самопроєктування стає механізмом трансформації смислових утворень особистості, формування професійної ідентичності та розвитку надситуативної активності – здатності діяти не за інструкцією, а відповідно до власних

цінностей і професійних переконань. Основною реалізації вказаної умови може бути розробка на основі індивідуального навчального плану здобувача освіти його дорожньої карти на період професійного навчання – індивідуального плану професійного розвитку. Такий план має передбачати наявність таких складових як стартова діагностика особистості (сильні сторони, зони розвитку, професійні інтереси); короткострокові професійні цілі (на семестр); середньострокові цілі (на навчальний рік); довгострокові цілі (на весь період навчання); плани діяльності на семестр/рік (календар, етапи, дедлайни) та ресурси (стажування, спецкурси, тренінги, онлайн-курси); моніторинг, корекція та підсумкова рефлексія (самооцінювання прогресу, оновлення цілей). Така структура дозволяє перетворити план на дієвий інструмент самопроекткування й підтримує становлення суб'єктності майбутнього вчителя.

З іншого боку, у сучасних реаліях умовою готовності майбутнього вчителя до професійного саморозвитку, є емоційна стійкість, оскільки саме вона забезпечує здатність витримувати професійні навантаження, долати труднощі та зберігати мотивацію до зростання. Психологічне благополуччя, самоприйняття, вміння працювати зі стресом і невизначеністю створюють внутрішній ресурс для тривалого розвитку майбутнього вчителя. Без сформованої емоційної стійкості саморозвиток стає фрагментарним і нестійким, оскільки будь-які труднощі можуть призвести до втрати мотивації до роботи над ним. Тому психологічне благополуччя майбутнього вчителя є не додатковим, а необхідним чинником його професійного становлення. Розвиток емоційної стійкості включає формування навичок саморегуляції, управління емоціями, конструктивного реагування на критику, подолання професійних криз. У педагогічній освіті це може реалізовуватися через спеціально організовані тренінги емоційної грамотності, практики *mindfulness*, супервізю, групи підтримки тощо.

Слід зауважити, що реалізація окреслених умов вимагає глибокого аналізу потенціалу цифрового освітнього середовища, оскільки саме воно сьогодні виступає платформою для професійного саморозвитку майбутнього вчителя, акумулюючи вимоги до його мобільності та інтелектуальної автономії. Цифровізація освіти трансформує не лише інструментарій, а й фундаментальну логіку фахового зростання, де студент отримує змогу самостійно моделювати освітню траєкторію, варіювати темп засвоєння матеріалу та інтегрувати різнопланові формати знань. Водночас цифрова екосистема сприяє ефективній екстеріоризації внутрішнього інтелектуального досвіду. Зокрема, через ведення електронних портфоліо, професійних блогів та участь у віртуальних спільнотах відбувається пуб-

лічна презентація результатів самостійної роботи, що стає потужним стимулом для зміцнення професійної ідентичності та мотивації до вдосконалення [12]. Важливою перевагою такого середовища є також розвинена система зворотного зв'язку. Завдяки впровадженню автоматизованого моніторингу та можливості отримання миттєвих експертних коментарів у режимі реального часу, процес саморозвитку набуває ознак прозорості, структурованості та керованості. Таким чином, цифрове освітнє середовище постає не просто технічною надбудовою, а змістовною основою для формування готовності вчителя до професійного саморозвитку, де внутрішні психологічні механізми (самопізнання, самовизначення) органічно поєднуються із зовнішніми ресурсами в єдиний і безперервний процес.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що професійний саморозвиток майбутнього вчителя слід розглядати як одну з ключових ознак його професійної зрілості. Саме він забезпечує здатність педагога адекватно реагувати на зміни в освітньому середовищі, приймати виважені рішення та нести відповідальність за їх наслідки. Саморозвиток виявляється у свідомому прагненні до якісних особистісних і професійних змін, реалізації власного потенціалу та постійному вдосконаленні діяльності. Аналіз психологічних механізмів (самоприйняття, рефлексії, інтеріоризації, ідентифікації та екстеріоризації) показав, що саме вони забезпечують внутрішню логіку професійного становлення майбутнього вчителя, визначаючи його здатність до саморегуляції, критичного переосмислення досвіду та цілеспрямованого зростання.

Обґрунтовано комплекс педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до професійного саморозвитку. Передусім, це ціннісно-етична орієнтація процесу професійної підготовки, яка перетворює саморозвиток із формальної вимоги на внутрішню потребу особистості. Створення рефлексивного освітнього середовища сприяє усвідомленню студентами власного досвіду та формуванню навичок самокорекції. Організація професійної взаємодії та співпраці майбутніх учителів активізує процеси засвоєння професійних цінностей і норм, підтримує розвиток професійної ідентичності. Окремою умовою постає сприяння самопроектванню здобувачами педагогічної освіти власної професійної траєкторії, що формує відповідальне ставлення майбутніх учителів до індивідуального професійного поступу та сприяє становленню їх суб'єктної позиції. І нарешті, підтримка емоційної стійкості й психологічного благополуччя майбутніх учителів, які забезпечують їх ресурсність і витривалість у професійній діяльності, уявляється умовою формування готовності майбутніх учителів до професійного саморозвитку.

Цифрове освітнє середовище тут виступає чинником, який підсилює реалізацію зазначених умов, розширюючи можливості для автономного навчання, рефлексії та фіксації особистих досягнень. Його потенціал полягає не лише в наданні майбутнім учителям доступу до цифрових освітніх ресурсів, а й у створенні діяльнісного простору для індивідуалізації їх професійного розвитку.

Перспективами подальших досліджень убагачуються у розробленні критеріїв і показників рівнів сформованості готовності до професійного саморозвитку, а також у створенні методичних матеріалів і діагностичного інструментарію для впровадження та оцінювання ефективності впровадження окреслених педагогічних умов у системі підготовки майбутніх учителів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Day C. Developing Teachers: The Challenges of Lifelong Learning. Taylor & Francis Group. 2022. pp. 12–15.
2. Dewey J. Experience & Education. Collier Books. 1953. pp. 25–28.
3. Hargreaves A. & Fullan M. Professional Capital: Transforming Teaching in Every School. Taylor & Francis Group. 2012. pp. 77–22.
4. Maslow A.H. Toward a Psychology of Being. Wilder Publications. 2018. pp. 31–35; pp. 100–105.
5. Rogers C. On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy. Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. 2012. pp. 106–110; pp. 115–120.
6. Sedikides C. Individual Self, Relational Self, Collective Self. Psychology Press. 2002. pp. 15–18.
7. UNESCO. Teacher policy development guide. 2015. UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233115>
8. Бех І.Д. Рефлексія в духовному саморозвитку особистості. *Педагогіка і психологія*, 2012. 1 (74), С. 30–37.
9. Костенко М.А. Педагогічні умови професійно-творчого саморозвитку майбутнього вчителя: дис. ... канд. наук. ХНПУ імені Г.С.Сковороди. 2004. С. 18–25.
10. Кузікова С.Б. Психологія саморозвитку. МакДен. Місто, 2011. С. 12–20.
11. Фріццюк В.А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку: дис. ... д-ра наук. ВДПУ імені М.Коцюбинського. 2017. С. 45–55.
12. Хаустова О., Варецька О. Вектори професійного розвитку педагогів в умовах цифровізації: післядипломна освіта. *Молодь і ринок*, 2025. № 12(232), С. 57–63. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.320504>

REFERENCES

1. Day, C. (2002). Developing Teachers: The Challenges of Lifelong Learning. Taylor & Francis Group, pp. 12–15. [in English].
2. Dewey, J. (1953). Experience & Education. Collier Books, pp. 25–28. [in English].
3. Hargreaves, A. & Fullan, M. (2012). Professional Capital: Transforming Teaching in Every School. Taylor & Francis Group, pp. 77–22. [in English].
4. Maslow, A.H. (2018). Toward a Psychology of Being. Wilder Publications, pp. 31–35; pp. 100–105. [in English].
5. Rogers, C. (2012). On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy. Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, pp. 106–110; pp. 115–120. [in English].
6. Sedikides, C. (2002). Individual Self, Relational Self, Collective Self. Psychology Press, pp. 15–18. [in English].
7. UNESCO. (2015). Teacher policy development guide. UNESCO Publishing. Available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233115> [in English].
8. Bech, I.D. (2012). Refleksiia v dukhovnomu samorozvytku osobystosti [Reflection in the spiritual self-development of the individual]. *Pedagogy and Psychology*, No. 1(74), pp. 30–37. [in Ukrainian].
9. Kostenko, M.A. (2004). Pedagogichni umovy profesiino-tvorchoho samorozvytku maibutnoho vchytelia [Pedagogical conditions for the professional and creative self-development of future teachers]. *Candidate's thesis*. H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, pp. 18–25. [in Ukrainian].
10. Kuzikova, S.B. (2011). Psykholohiia samorozvytku [Psychology of self-development]. MakDen pp. 12–20. [in Ukrainian].
11. Fritsiuk, V.A. (2017). Teoretychni ta metodychni zasady pidhotovky maibutnikh pedahohiv do bezpererвноho profesiinoho samorozvytku [Theoretical and methodological foundations of preparing future teachers for continuous professional self-development]. *Doctor's thesis*. Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University, pp. 45–55. [in Ukrainian].
12. Khaustova, O. & Varetska, O. (2025). Vektory profesiinoho rozvytku pedahohiv v umovakh tsyfrovizatsii: pisljadiplomna osvita [Vectors of teachers' professional development in the context of digitalization: Postgraduate education]. *Youth & market*, No. 12(232), pp. 57–63. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.320504> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 12.02.2026

Прийнято до друку: 20.03.2026

Опубліковано: 14.04.2026

“Система навчання повинна пристосовуватися до учня, але виховувати в ньому здатність пристосовуватися до життя”.

Жан Піаже
швейцарський психолог, філософ

